

Ljubljana – Laibach?

Petra Pogačar

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
petra.pogacar@hotmail.com

Izveček

Članek obravnava problematiko prevajanja imen slovenskih mest v nemščino. Namen članka je ugotoviti, v katerih vrstah nemških besedil se namesto slovenskih imen pojavljajo nemške ustreznice in kateri ciljni publiku so ta besedila namenjena. Ugotovitve so podane na podlagi pregledovanja primerov nemških oblik imen na korpusu nemškega jezika *Cosmas II*, in sicer za tri največja slovenska mesta po številu prebivalcev.

1. Uvod

Pri prevajanju slovenskih besedil v nemščino velikokrat naletimo na geografska imena, za katera moramo v prevodu »v okviru nemških slovničnih zahtev ohraniti kar najbolj nedotaknjeno obliko slovenskih imen« (Grah, Klinar 2005: 1). Z imeni slovenskih naselij razen pri sklanjatvi ponavadi nimamo težav, saj »v stvarnem geografskem opisu današnje Slovenije seveda ničesar ne prilikujemo in ničesar ne prevajamo« (Grah, Klinar 2005: 17). Za veliko imen slovenskih krajev pa obstajajo tudi nemška imena, ki jih v besedilih še lahko zasledimo. Namen članka je ugotoviti, v katerih vrstah nemških besedil se pojavljajo nemške ustreznice imen slovenskih krajev. Kot gradivo sem uporabila primere rabe iz nemškega korpusa *Cosmas II*. Za tri največja slovenska mesta po številu prebivalcev (Ljubljana, Maribor in Celje)¹ sem pregledovala primere rabe nemških oblik imen ter tako ugotovila v katerih vrstah besedil in za katere ciljne bralce se ta oblika uporablja.

2. Nemške ustreznice imen slovenskih mest in njihov izvor

Slovensko ime	Nemško ime
Ljubljana	Laibach
Maribor	Marburg/Marburg an der Drau
Celje	Cilli

Tabela 1: Nemška imena mest

2.1. Laibach

Ime Laibach se v pisnih virih prvič omenja v listini, ki je nastala na Koroškem in jo zgodovinarji datirajo v čas od maja do oktobra leta 1144. S to listino je plemeniti Henrik de Trimian po pooblastilu svojega strica Amilberta iz Kollnizta pri Šentpavlu na Koroškem predal neko posest na Spodnjem Avstrijskem samostanu v Reichersbergu ob reki Inn. Med pričami je na drugem mestu naveden *Odalricus de Laibach*,

¹ Statistični urad Republike Slovenije: Prebivalstvo po naseljih, podrobni podatki, Slovenija, 31. december 2007.

frater ducis, torej Ulrik iz Ljubljane, brat vojvodov. Ljubljana (Laibach) je bilo tedaj ime glavnega gradu obsežne posesti Spanheimov na Kranjskem, kjer je živel brat koroškega vojvode, Henrika.

Izvor imena Ljubljana ima več različnih interpretacij, ime Laibach pa naj bi izviralo iz besede *Labach*, kar v stari bavarščini pomeni močvirnat svet.²

2.2. Marburg

V začetku 12. stoletja so Franki na današnji Piramidi³ postavili grad, da bi Dravsko dolino lažje varovali pred vpadi Madžarov. Grad se je imenoval *Marchburch* in je prvič omenjen 20. oktobra 1164. Ime gradu izvira iz besedne zveze *grad v marki*⁴ oz. v nemščini *Burg in der Mark*, iz česar so se razvila imena *Markpurg*, *Markburg* in kasneje *Marburg*.

Maribor se kot mesto (*civitasem Marpurg*) prvič omenja v listini z dne 4. decembra 1254. Slovensko ime pa se prvič pojavi v delu Stanka Vraza, in sicer v pismu Ljudevitu Gaju 10. novembra 1836. Vraz je ime priredil iz nemškega Marburga, in sicer je sprva uporabljal ime Marbor, nato pa le še Maribor.⁵

2.3. Cilli

Prva naselbina je nastala že v hallstattski dobi.⁶ V keltski dobi so jo poimenovali *Keleia*. V rimski dobi, v času cesarja Klavdija (41-45), je naselbina dobila mestne pravice in ime *Municipium Claudia Celeia*. Srednjeveško Celje (Cylie) je bilo prvič omenjeno v Admontski kroniki,⁷ ki je nastala med letoma 1122 in 1137.

² Pošta Slovenije:

<http://www.posta.si/opis-postnega-ziga/200/850-let-prve-omembe-Ljubljane?nodeid=534>

³ Grič v Mariboru

⁴ V frankovski državi večja grofija ob državni meji

⁵ Wikipedia: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Maribor>

⁶ 1. stoletje pred našim štetjem

⁷ Admont, kraj v Avstriji

V srednjem veku so vzpon doživeli Žovneški gospodje, plemiška in vladarska rodbina. Celje je leta 1333 postalo njihov rodbinski sedež. Leta 1341 je cesar Ludvik Bavarski povzdignil Ulrika I. v grofa in rodbino poimenoval Celjski grofje, oz. »die Grafen von Cilli«. Od takrat naprej se je nemško ime mesta vedno bolj uveljavljalo.¹

3. Analiza primerov rabe

Cosmas II je referenčni korpus² nemškega jezika z obsegom 3,2 milijarde besed. Zajema časopise, stvarno in strokovno literaturo ter leposlovje iz Nemčije, Avstrije in Švice od leta 1772 do danes. *Cosmas II* združuje 86 korpusov, organiziranih v 9 arhivov. Pri analizi primerov rabe sem uporabljala glavni arhiv (Archiv der geschriebenen Korpora), ki je največji.

Ime Laibach se v korpusu pojavi 9097-krat. Po več kot tisoč zadetkov se pojavi v avstrijskih časopisih (*Die Presse*, *Kleine Zeitung*, *Neue Kronen-Zeitung* in *Salzburger Nachrichten*). Besedila so s področja politike, gospodarstva, kulture, športa in potovanj.

Primer 1:

Schon während seines Musikstudiums in Laibach wurde er nach einem Probedirigat, Assistent der Slowenischen Philharmonie, deren Chef er 1974 bis 1981 werden sollte (*Kleine Zeitung*, 16. 4. 2000).

Primer 2:

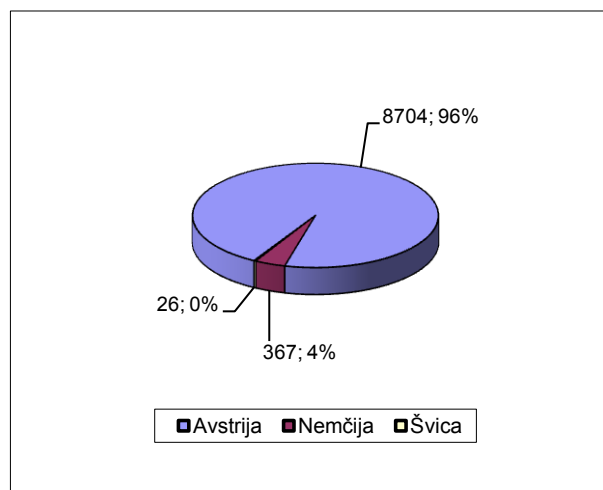
Diese Hoffnung wird durch den Umstand genährt, dass das politisch-militärische Aufsichtskomitee der NATO derzeit in der Hauptstadt Laibach tagt erstmals außerhalb von Brüssel (*Salzburger Nachrichten*, 11. 10. 1996).

Ostali zadetki, ki niso iz besedil namenjenih avstrijskim bralcem, so večinoma iz zgodovinskih besedil:

Primer 3:

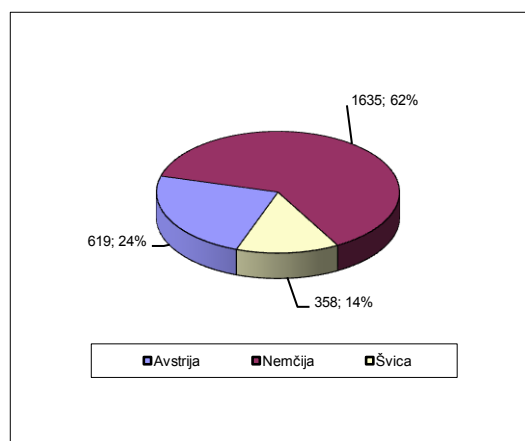
1813 als Generalgouverneur nach Laibach und Rom und endlich als Gesandter nach Neapel geschickt, intrigierte er bereits nach allen Seiten gegen Napoleon, den er durch eine Regentschaft Marie Luisens ersetzen wollte (Nemška Wikipedia, 2005).

Analiza primerov je pokazala, da se velika večina nemške oblike imena pojavlja v besedilih namenjenih avstrijskim bralcem.

Graf 1: Število zadetkov za ime Laibach v posameznih državah

Ime Ljubljana se pojavi le 2612-krat, pri čemer je največ zadetkov iz besedil namenjenih bralcem iz Nemčije.

Graf 2: Število zadetkov za ime Ljubljana v posameznih državah

Število zadetkov za ime Marburg (15.493) ni relevantno, saj mesto s tem imenom obstaja tudi v Nemčiji. Zato sem zadetke omejila na 100, jih pregledala in ugotovila, da se jih 24 nanaša na Maribor. 23 jih je iz avstrijskih časopisov, eden pa iz nemške Wikipedie, in sicer iz besedila, ki opisuje zgodovino Lenda, 4. okrožja mesta Gradec.

Primer 1:

Nicht vergessen wurde die slowenische Volksgruppe: Junge Musiker und Tänzer der "Folklorna Skupina" aus Marburg führten Tänze und Gesänge aus dem slowenischen Kulturgut auf (*Kleine Zeitung*, 2. 10. 2000).

Primer 2:

¹ Celje: <http://www.celje.si/sl/ocelju/zgodovina>, Celjski grofje: http://sl.wikipedia.org/wiki/Celjski_grofje

² Temeljna vrsta korpusov, ki predstavlja celovito podobo jezika.

Von hier verteilen sich die Bahnlinien nach Norden (Bruck an der Mur, Wien, Linz, Salzburg und auch Villach), Osten (zur Aspangbahn), Süden (Staatsgrenze, Marburg, Laibach) sowie in die Weststeiermark (Voitsberg, Deutschlandsberg) (Nemška Wikipedia, 2005).

Iskala sem tudi po nizu »Marburg an der Drau« in našla 33 zadetkov, od katerih jih je 15 iz avstrijskih časopisov, 3 iz nemških časopisov in 15 iz nemške Wikipedie.

Primer 3:

1859 wurde der Bischofssitz nach Marburg an der Drau (Slowenien) verlegt (Nemška Wikipedia, 2005).

Ime Maribor ima v korpusu 1833 zadetkov, največ (876) jih je iz avstrijskih besedil.

Tudi število vseh zadetkov za ime Cilli (1139) ni relevantno, saj je to tudi nemško žensko ime. Ponovno sem se omejila na 100 naključnih zadetkov in ugotovila, da se jih le 13 nanaša na Celje. Od tega sem jih 9 našla v avstrijskih časopisih, v nekaj primerih se ime Cilli v oklepaju pojavi poleg imena Celje. 4 zadetki pa so iz nemške Wikipedie in so iz besedil, ki govorijo o zgodovini Slovenije ali o Celjskih grofih.

Primer 1:

Der Wirtschaftswissenschaftler aus Cilli, der alte und bald wieder neue Regierungschef Sloweniens, kann Koalitionspartner geschickt auf Linie bringen (Die Presse, 17. 10. 2000).

Primer 2:

Knapp 1800 Aussteller aus 30 Ländern werden bei der heurigen 31. Internationalen Handwerksmesse Celje (Cilli) in Slowenien erwartet, die vom 11. bis zum 20. September stattfindet (Kleine Zeitung, 26. 8. 1998).

Primer 3:

Ulrich von Cilli¹ konnte sich gegen Eyczing durchsetzen und übernahm die Erziehung des Knaben (und damit auch die faktische Regentschaft im Erzherzogtum Österreich) (Nemška Wikipedia, 2005).

Ime Celje se pojavi 1168-krat, od tega 724-krat v besedilih, ki so namenjena avstrijskim bralcem.

4. Zaključek

Na podlagi analize sem ugotovila, da se nemške oblike imen slovenskih mest v veliki večini pojavljajo le še v besedilih, ki so namenjena avstrijskim bralcem. Zanimivo bi bilo

raziskati, kaj so razlogi za to, lahko pa predvidevam, da sta razloga bližina Avstrije in skupna zgodovina pod Avstro-Ogrsko med letoma 1867 in 1918.

V nemških in švicarskih besedilih se nemška imena pojavljajo redko. Ta besedila so največkrat zgodovinska, opisujejo slovensko zgodovino, ime Cilli pa se pogosto pojavlja v besedni zvezi »die Grafen von Cilli«, kjer v nemških besedilih ne moremo uporabiti imena Celje. Svoje ugotovitve lahko potrdim z besedami avtorjev Grah in Klinar (2005: 17): »V zgodovinskem kontekstu se sicer še lahko odločimo za nemška imena Laibach, Marburg, Cilli, Pettau, itd., /.../, vendar so nujna le pri citatih, npr. »Heut Grafen von Cylli und nimmermehr«, »Laibacher Zeitung.«

Pri prevajanju v nemščino moramo torej vedeti, kdo bo ciljna publika prevoda. Če so to Avstrijci, se lahko odločimo za nemška imena slovenskih mest, saj so »še v ljudski zavesti« (Grah, Klinar 2005: 58), če pa so to Nemci ali Švicarji, se je bolje odločiti za slovensko ime, razen če je besedilo zgodovinsko.

5. Gradivo in literatura

Cosmas II. Dostopno na <http://www.ids-mannheim.de/cosmas2/> (4.-14. 12. 2009).

Grah, Käthe in Stanko Klinar, 2005: *Slovenski toponimi v nemških besedilih*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Delo. Dostopno na <http://www.delo.si/clanek/o131265> (5. 12. 2009).

Pošta Slovenije. Dostopno na <http://www.posta.si/opis-postnega-ziga/200/850-let-prve-omembe-Ljubljane?nodeid=534> (5. 12. 2009).

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1997. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Amebis.

Wikipedia. Dostopno na <http://sl.wikipedia.org/wiki/Maribor>, <http://sl.wikipedia.org/wiki/Celje> (5. 12. 2009) in http://sl.wikipedia.org/wiki/Korpus_%28jezikoslovje%29 (14. 12. 2009).

¹ Celjski grof (1406-1456)